

„Üzemgazdaságtan vagy csapatgazdaságtan”

Bogdány Tamás főbadnagy

A fenti „alternatívát” és az ebből adódó oktatásmódszertani gondolatokat az a – tisztképzési koncepció kidolgozását célzó – elméleti és gyakorlati munka vetette fel, amely a Magyar Néphadsereg hadtápjában, de a ZMKMF hadtáptanszékén is szenvedélyes vitákat váltott ki 1977 végén. A téma kapcsán nem célolok különböző „reform” gondolatok kifejtése, egyrészt azért, mert alapvetően nem oktatási reformra, hanem minőségi munkára van szükség a képzés minden területén; másrészt – mivel a szellemi tőke a legmagasabb megtérülési idejű jószág – ezért itt a legkárosabb az ún. nagy ugrás koncepciója. Mégis, a helyes prognózis előre vetítéséhez szeretnék hozzájárulni akkor, amikor a címben felvetett természetellenes kettősség, káros „vagy – vagy” szemlélet kritikájával foglalkozom.

A ZMKMF-án bonyolódó általános hadtáptisztképzés üzemgazdasági vetületét kidomborító követelmények azt a célt állítják a hallgatók elé, hogy – kibocsátásukat követően – képesek legyenek a csapatok készletgazdálkodásának szervezésére, irányítására, ellenőrzésére és elemzésére. Ennek érdekében el kell sajátítaniuk a tervezési, beszerzési, szállítási, tárolási, ellátási, üzemeltetési, és információs alrendszerek körültekintő működtetését biztosító szemléletet a képzés során. A jelenleg érvényben levő kiképzési program szerint ezeknek az elvárásoknak leginkább egy üzemgazdász képzettségű szakember képes eleget tenni. A követelmény rendszerből is következik, de a program ismerete alapján is egyértelmű, hogy ún. általános képzettségű – mondhatnám úgy is „funkcionális” folyamatokra képzett – szakemberek kibocsátása jelenleg a cél.

Mennyiben reális, illetve irreális ez a célkitűzés? Reális képzési rendszerünk van abban a vonatkozásban, hogy a gazdálkodási rendszer funkcionális folyamatainak a kidomborítása egybeesik a népgazdasági törekvésekkel, valamint, hogy a helyes *folyamat elemzésen* alapuló képzés képes kielégíteni a hatékonysági követelmények személyi feltételeit. A célkitűzés alapvető irreálitása a gazdálkodás jelenlegi ágazati megosztottságában rejlik. Az ágazati szférákat ugyanis nem fizik rendszerbeli egésszé a jelenleg tévesen felfedett funkcionális folyamatok, ezért mesterséges szakági elkülönüléssel, a rendszertől idegen, a gazdálkodási áttekinthetőséget akadályozó, külön-külön működő anyagi és pénzügyi csatornákkal találja magát szembe a kibocsátott hadtáptiszt. Gazdálkodási gyakorla-

tünk folyamatos tökéletesítése, az anyagi és pénzügyi információ együttes elemzésére törekvő modern üzemgazdasági szemlélet egyre fokozottabb térnyerése, valamint a gazdálkodás jelenlegi rendszere és szervezete megköveteli tőlünk olyan oktatási rend megvalósítását, amely a *gazdálkodási realitásokból kiindulva*, konvertálható elméleti ismeretekkel képes félrevezetni a tisztjelölteket. Alapvető követelmény tehát a dinamikus ismeretátadás, vagyis a csapatgazdálkodás várható fejlődésének felmérésén alapuló képzési rend megvalósítása. Ez azért is nagyon fontos követelmény, mert a hadsereg gazdálkodás, mint rész, nem választható el népgazdasági bázisától, mint egésztől. Az a már-már közhelyként hangoztatott *igazság*, hogy a rész fejlődési tendenciái csak az egészből vezethetők le, arra enged következtetni, hogy a hadsereg gazdálkodásában meglévő jelenlegi elkülönültség – a szükségszerű specialitások fenntartása mellett – a népgazdaságba történő szerves integrálódás folyamatában fokozatosan megszűnik. Erre a folyamatra a hallgatókat, a jövő hadtáptisztjeit az alábbiak hangsúlyozásával kell felkészítenünk:

1. Az ún. általános gazdasági ismereteket adó tantárgyak struktúráját jelentőségüknek megfelelő differenciálással kell felépíteni. Ez azonban nem jelenthet valamilyen önkényes rangsorolást. Reálisan és pontosan fel kell mérni a gazdálkodás rendszerében lezajlott funkcionális folyamatokat (pénzügyi, számviteli, szervezői... stb.) és a működés megkívánt rendje fogja megalkotni ennek a fontos tantárgyi struktúrának a logikus felépítését. Nem az oktatási intézmény szervezeti sajátosságainak kell megszabnia a tantárgyi szerkezetet, hanem az elérendő cél mindenkor a determináns. Nézzünk néhány példát erre a gyakorlatra!

a) Avval, hogy a ZMKMF óra- és vizsgaterve önkényesen az alapozó tantárgyak körében sorolja a számviteli és gazdálkodás tárgyat, eleve tagadja a számviteli információ-szervezés funkcionális szerepét és így a szaktantárgyi jelleget. Mivel a programszerkesztés során nem lettek feltárva a számvitel és gazdálkodás – igenis létező – alapozó tantárgyi kapcsolatai (politikai gazdaságtan, pénzügy), a hallgatókat olyan helyzetbe hozzuk, hogy a szocialista bővített újratermelés ismerete nélkül kívánjuk meg az ebből fakadó gazdasági információk szervezését, rendszerezését.

b) Hasonló a helyzet a pénzügytan oktatásával is. Pénzügyi kihatású folyamatokat oktatunk az első, második és harmadik félévben, de csak a negyedik félévben ismertetjük meg a hallgatóval a marxi érték – és pénzelmélet lényegét.

2. A népgazdaságra jellemző ágazati elkülönültség a Magyar Néphadsereg gazdálkodására is jellemző. *Ez tény*, amit nem kezeltünk a jelentőségének megfelelően, hanem a gazdasági integrálódás rosszul prognosztizált folyamatát tekintettük alapnak, megfelelkezve az integrálódással együttjáró specializációról. A szakági specializáció realitás, melynek figyelembe vételét a gyakorlat megköveteli tőlünk. Nem eshetünk azonban át a ló másik oldalára. A jelenleg meglévő szakszolgálati „elkülönültséget” úgy kell figyelembe vennünk, hogy az általunk kiképzett szolgálatiág-vezetők képesek legyenek a csapatgazdálkodás fejlődéséből adódó követelményeknek is eleget tenni. Annak érdekében, hogy szakádereink ennek megfeleljenek, ki kell lépni az egyoldalú szakanyag szemlélet

korlátjai közül, és a pénzügyi háttér erőteljes megismertetésével és ismeretének megkövetelésével kell a káros ágazati sovinizmust csillapítani. Tudomásul kell vennünk, hogy a pénzgazdálkodás egy olyan modell, amely minden anyagi funkció mögött – ágazati megosztástól függetlenül – meghúzódik. Az tehát a követelmény, hogy az ágazati képzést úgy erősítsük, hogy a pénzügyi háttér hangsúlyozása, az adott szakág általános és sajátos vonásainak ismertetésekor történjék meg.

3. Nincs kellőképpen figyelembe véve – a képzés jelenlegi rendszerében – a Magyar Néphadsereg technikai fejlesztésének szakadatlan folyamata. Ebből adódik, hogy a technika-ismeret oktatása és az üzemeltetői készség kialakítása ma még elmarad a követelményektől. A változtatást ezen a téren sem lehet a meglévő hadtáp technika fokozottabb ismertetésére korlátozni. A mi feladatunk az, hogy a fejlesztési – fenntartási feladatok technikai háttérének arányait úgy ismertessük meg a hallgatókkal, hogy a műszaki fejlesztés követelményeiből kiindulva fokozottan hangsúlyozzuk a fenntartási feladatok egyre növekvő eszközigényességét, és ennek kapcsán az élő munkaerő hatékony felhasználásának lehetőségeit és korlátjait. Ne különítsük el a gazdálkodási tevékenységet a technikai háttértől, hanem a szerves egységet hangsúlyozva, rendszer alkotó elemként fogjuk fel a gépesítési folyamatot.

4. Mind békében, mind pedig háborúban magasfokú szervezőkészséget követel meg az élet a hivatásos katonától.

Nem szabad a szervezői tevékenységet leszűkíteni sem a számviteli információk szervezésére, sem jedig a l' art pour l' art hálótervezésre. Olyan funkcionális folyamatról van itt szó, amely az egész tevékenységet átfogja. Három fontos feladat adódik a jövőben ezen a területen:

- a) a rendszerszemléletű gondolkodásmód további fejlesztése;
- b) a vezetéselméleti ismeretek még konkrétabban katonai szervezetre való adaptálása;
- c) komplex gazdasági folyamatok elemzésének meghonosítása.

A fentiek érdekében felül kell vizsgálni tisztjelöltjeink matematikai, statisztikai képzését, valamint a szervezői kvalitások kialakítására hivatott „adatfeldolgozás szervezése és gépesítése” című tantárgyat. Le kell szögeznünk – és a vizsgálatot ennek szem előtt tartásával kell elvégeznünk –, hogy a gazdasági problémák (ellentétben a fizikai, kémiai ... stb. természettudományos felvetésekkel) olyan természetűek, amelyekre alapvetően nem a függvényszerű, hanem a sztochasztikus kapcsolatok a jellemzőek. Ennek megfelelően a lineáris algebra, lineáris és nem lineáris programozási eljárások, valamint a valószínűség számítás és kombinatorika matematikai ágak erősítése a feladat a klasszikus függvény analízis rovására.

A statisztika tantárgy oktatását úgy kell kialakítanunk, hogy az ott elsajátított ismeretek az elemzési készség közvetlen formálóivá váljanak. Ebből fakad az a követelmény, mely szerint nem a statikus állapotot jellemző viszonyszámok súlykolása a lényeg, hanem a csapatgazdálkodás dinamizmusát sokkal inkább tükröző rendek és eloszlások módszertani elsajátítása. Az elemzéseknél ne a számításokra helyezzük a hangsúlyt, hanem a paraméterek átfogó értelmezésére.

Az „adatfeldolgozás szervezése és gépesítése” tantárgyat egyrészt közelítenünk kell a számviteli oktatás felé, majd végre kell hajtanunk azt – a fejlődés által megkövetelt – integrációt, amely a számviteli információs csatorna teljes mérvű géppel vezérelhetőségét teszi lehetővé; másrészt igyekeznünk kell a tantárgy szervezési oldalát kidomborítani és így a gépet a vezetés hatékony kiszolgálójává tenni. El kell ismernünk azt is – és itt utalnék a címben szereplő „vagy – vagy” koncepció tarthatatlanságára –, hogy oktatásunk jelenlegi rendszerére jellemző kettősség a célt illetően is meg van. E szerint: hadtáptiszteket képzünk egyfelől, és üzemgazdászokat másfelől. Kimondva – kimondatlanul alárendeljük magunkat ennek a koncepciónak. Az igazság az, hogy a csapathadtáp rendszerében jelenleg az üzemgazdasági folyamatok dominálnak. Békében ez egészen egyértelmű is. Nem elkülönülten létezik tehát üzemgazdaság és csapatgazdálkodás, hanem ez utóbbi, az üzemgazdasági folyamatok és paraméterek által jellemezhető, és ez a sokszor hangoztatott specialitások figyelembevétele mellett is igaz. Végző konklúzióként tehát nem a meglévő ún. polgári oktatási formulák egyikére kell ráhúznunk a jövőbeni képzést, hanem a folyamatok által életre hívott vezető gazdasági közeget kell megtalálnunk és megismernünk.